

ANKARA'DAKİ SPOR MEKANLARI ÜZERİNDEN BİR GENÇLİK TAHAYYÜLÜ AN IMAGINATION OF A HEALTHY YOUTH ACCORDING TO SPORTING SPACES IN ANKARA

Leyla ALPAGUT*

Öz

Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) modernite projesinin önemli uygulamaları arasında eğitim öncelikli bir yere sahiptir. Çocukların ve gençlerin sadece kafaca eğitimleri değil, spor etkinlikleri ile sağlanan bedensel eğitimleri de bir program dahilinde yürütülmüştür. Bu dönemde açılan her kademe ve her türdeki okulların projelerinde bu hassasiyet gözetilmiş ve her birinde spor salonuna yer verilmiştir. Bu okulların dışında, spor salonu olarak hizmet veren "Jimnastik Okulu" ve kalabalık kitlelerin kullanacağı spor stadyumları yine çağdaş ulusun inşası sürecindeki önemli girişimler olarak görülmelidir. Diğer yandan başta başkent Ankara olmak üzere kentin pek çok yerine yapılan kamusal meydanlar ve parklar da aynı idealin bir parçasıdır. Sosyalleşme alanları olarak bu mekanlar kentliye yeni alışkanlıklar sunarken, gençler kentin spor mekanlarında eğitilecek, en yeni sporlar ile tanışacaktır. Bunlar arasında, tenis, eskrim, buz pateni, voleybol, basketbol, futbol, binicilik, boks, yüzme gibi sporlar bulunmaktadır. Ülkenin çağdaşlaşma serüvenini ve hızını Avrupa'ya tanıtan La Turquie Kemaliste gibi dergilerde, spor yapan gençlik ve spor mekanları gururla yayımlanmıştır.

1930'lu yıllarda yapılan okul binaları ve diğer kamu yapıları gibi spor kompleksleri de bu konuda deneyimli olan Batılı mimarların uygulama alanı olmuştur. Stadyumun Roma dönemine kadar uzanan tarihsel geçmişine bakıldığında İtalyan Paolo Vietti Violi'nin 19 Mayıs Stadyumu'nun yapımı için ülkeye davet edilmesi bilinçli bir tercihtir. Bu durum, Cumhuriyet yönetiminin kentsel kimliği oluşturan odakların inşasındaki kararlı ve akılcı tutumunu gözler önüne sermektedir.

Çalışmada, başkent Ankara'daki bazı okulların spor mekanları ile bizzat spor kompleksi olarak üretilen yapı örnekleri üzerinden bu konunun çözümlenme anlayışına dikkat çekilmek istenmiştir. Spor mekanları konusunun Erken Cumhuriyet Dönemi modernite projesinin bir parçası olarak nasıl ele alındığı ve ne anlam ifade ettiği, hangi idealler çerçevesinde biçimlendiği, kente ve kentliye hangi değerleri katma amacı taşıdığı ve gerçekleştirdiği, bir bakıma sosyalleşme ve özgürleşme mekanları olarak nasıl kurgulandığı, çalışmanın ana tartışmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi spor yapıları, stadyum, eğitim yapıları, Paolo Violi Vietti, Ernst Egli, Ankara.

Abstract

Education is among the most important applications of the Early Republican Period (1923-1950) modernity project. Children and young people are not only educated in mind, but also provided physical training with sports activities. This sensitivity has been observed in the projects of all levels and all types of schools which opened in this period, and each one has a sports hall. Apart from these schools, the "Gymnasium School" which serves as a sports hall and the sports stadiums to be used by crowded masses should also be seen as important initiatives in the construction of the modern nation. On the other hand, public squares and parks built in many places of the city, especially the capital of Ankara, are also part of the same ideal. As areas of socialization, these spaces offer new habits to the citizens, young people will be introduced to the newest sports, which will be trained in the city's sports venues. These included tennis, fencing, ice-skating, volleyball, basketball, soccer, horse riding, boxing, swimming and other sports. Sports venues and youth who play sports was published proudly in the magazines such as La Turquie Kemaliste, which introduces the country's contemporary adventure and pace to Europe.

Like school buildings and other public buildings also sports complexes, which was built in the 1930's, have been the application area of Western architects who are experienced in this subject. When looked at the historical past of the 19 Mayıs stadium dating back to the Roman period it is a conscious choice to invite Italian Paolo Vietti Violi to the country for the construction of the Stadium. This reveals the decisive and rational attitude of the Republican administration in the construction of the focuses which create urban identity.

In the study, it is desired to draw attention to the method of the solution of this problem through the sports places of some schools in the capital city Ankara and the examples of the buildings which are specifically constructed as sports complexes. It is the main argument of the study that how sports spaces are dealt with as part of the Early Republican modernity projects, how they are meant to be understood, in which ideals they are shaped, what values are added to and carried out by cities and urbanities as a place of socialization and emancipation.

Keywords: Early Republican period sports buildings, stadiums, educational buildings, Paolo Violi Vietti, Ernst Egli, Ankara.

1. Giriş:

Cumhuriyet'in öncelikli konu olarak ele aldığı ve hızla çözüm ürettiği kamusal yapılar, meydanlar ve rekreasyon alanları modern kimlikleri ile kentin prestij odakları olarak görülmüştür. Bu tasarımları çağdaş ilkelere uygun akılcı bir anlayış ile yapacak mimar ve kent plancıları, "bilen kişi" olarak çoğunlukla Almanca konuşulan ülkelerden davet edilmiştir.¹ Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) boyunca kente

* Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü.

¹ 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu her alanda yabancı uzman ve malzeme ithalini olanaklı kılıyordu.

çağdaş bir çehre kazandıran yapılaşma kapsamında spor ve rekreasyon alanları ile parklar oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Gençlik ve sağlık temaları öylesine sıklıkla vurgulanır ki, ülkenin her alandaki gelişimini ve çağdaşlaşan kimliğini Avrupa'ya tanıtan La Turquie Kemaliste dergisinin hemen her sayısında, Türk gencinin muasır medeniyet gençlerinden hiç de geri kalmayacak şekilde nasıl yetiştirildiği, modernleşme bağlamı içinde heyecanla ve gururla sunulur. (Resim 1)

1. Spor yapan gençler (La Turquie Kemaliste, 1935,10)

Kız okullarında, özellikle de kız enstitülerinde, çocukları ve gençleri yetiştirecek anneler, asıl mimar olan "kadın" kurgulanmıştır. Ev ekonomisini ve çocuk yetiştirmeyi en "ilmî" şekilde öğrenmiş, çağdaş, bilgili ve görgülü annelerin yetiştireceği nitelikli bir nesil öngörülmüştür. Bu okulda yetişen genç kızlar gibi diğer her türde ve kademedeki okulda eğitim gören çocukların ve gençlerin kafaca eğitimleri kadar bedensel eğitimleri önemsenmiş, sağlıklı ve güçlü bir nesil için önkoşul olarak benimsenmiştir.

Aynı yıllarda Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti'nin (Sağlık Bakanlığı) (1926) kurulması, bu bölgenin "Sıhhiye" olarak adlandırılması, hemen arkasında Hıfzısıhha Enstitüsü'nün açılması, pek çok bulaşıcı hastalık ile mücadele eden yeni yönetimin, sağlıklı toplum idealine giden yolu da açmıştır. Hemen aynı zamanda sağlıklı ve hijyen koşullara sahip modern köy projeleri hazırlanmış, süslemeden arındırılmış, bezemesiz, sade ve düz yüzeyleri ile temizlenmesi kolay, bol ışık ve hava alan tek katlı beyaz badanalı evler sağlıklı oldukları için övülmüştür. Köy projeleri dönemin tek mimarlık yayını olan Arkitekt/Mimar dergisinde gururla tanıtılmıştır. Bütün bunlar Kemalist modernite projesinin önemli parçalarını teşkil etmektedir.

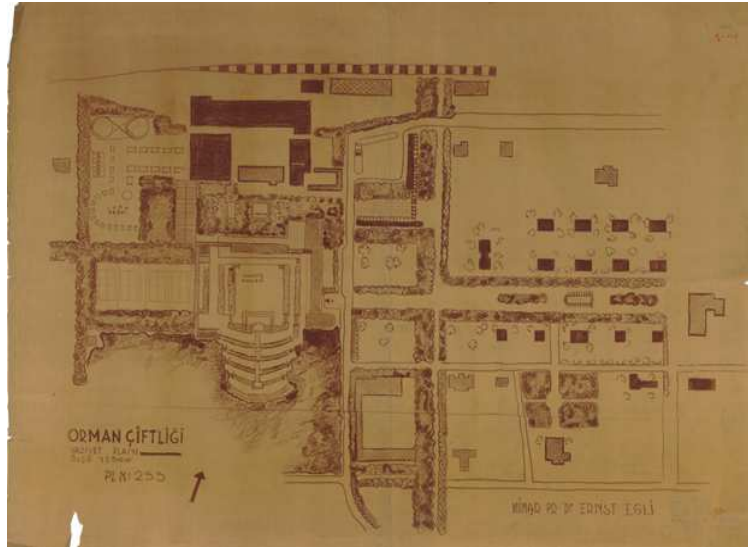
Gençler çağdaş eğitim olanaklarından yararlanırken en yeni sporları da öğrenmelilerdir. Spor yapan gençler, Cumhuriyet modernleşmesinin en çarpıcı imajları arasında sunulur.² (Resim 2). Başkent Ankara ise gençliği ve sağlığı ifade eden bir kent olarak tasavvur edilmekte, bu konudaki mekânsal ifadeler, beden ve milletin yeniden canlandırılacağı halka açık rekreasyon alanlarında ve takım sporlarında bulunmaktadır(Bozdoğan 2002, s. 91).

² Dönemin diğer milliyetçi bağlamlarında, özellikle de İtalya ve Almanya'da olduğu gibi, Erken Cumhuriyet kültürüne de güçlü bir gençlik ve sağlık kültürü nüfuz etmişti. Sibel Bozdoğan (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası*, çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, s. 91.

2. 19 Mayıs Stadyumu'nda voleybol karşılaşması (La Turquie Kemaliste 1939; 31)

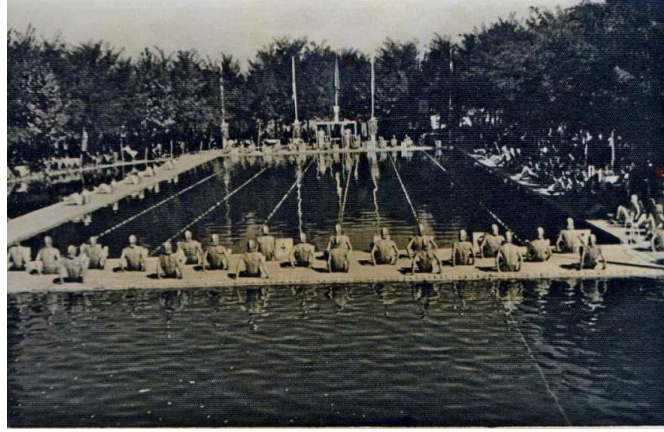
19 Mayıs Stadyumu, Atatürk Orman Çiftliği, Gençlik Parkı, Çubuk Barajı gibi yerler, temsil gücü yüksek kamusal alanlardır. Başlıbaşına spor kompleksi olarak tasarlanan 19 Mayıs Stadyumu (Milli Stad) dışında, Atatürk Orman Çiftliği gibi üretim, tarım, dinlenme ve eğlence içerikli bir yerleşkede spor alanları azımsanamayacak bir yer kaplamaktadır. (Resim 3)

3. Atatürk Orman Çiftliği Merkez Planlaması, Ernst Egli, 1937, (TTA Arşivi)

Üstelik bu spor alanları Anadolu insanının, Ankaralı'nın yaşamlarında hiç deneyimlemedikleri spor aktivitelerini önerir. Akdeniz, Karadeniz ve Marmara Havuzları, Ankaralıların özlem duyduğu bir hayali gerçekleştirmekte, denize kıyısı olmayan ve çok fazla su ögesi barındırmayan kentin bu özlemini gidermektedir.³ (Resim 4, 5).

³ Karadeniz Havuzu sonradan kapatılarak Devlet Mezarlığı işlevi kazandırılmıştır.

4. AOÇ Karadeniz Havuzu (Cangır 2007)

5. AOÇ Marmara Havuzu (Cangır 2007)

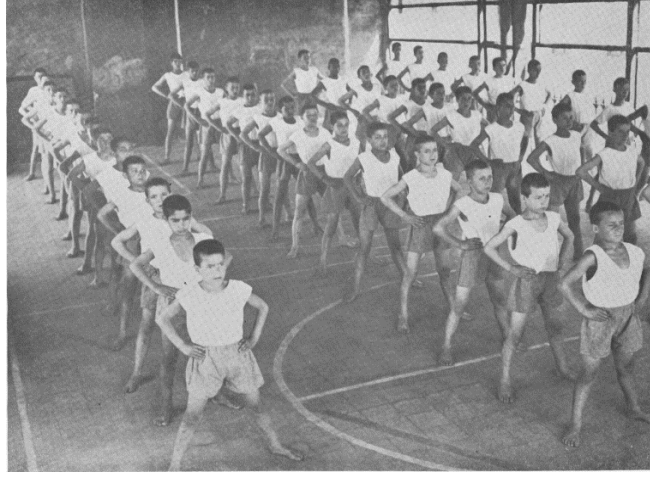
Burası, kadın ve erkeklerin bir arada su sporlarını yapabildikleri aynı zamanda yüzme müsabakaları yapılan yerdir. Doğaya hükmetmenin kanıtı olan bu yer ziyaretçilerine, kurak çorak Ankara bozkırında adeta yeşil bir vaha sunmakta ve onları modern yaşamın pek çok ayrıntısı ile tanıştırmaktadır. Ernst Egli ve Herman Jansen'in "Gazi Orman Çiftliği" planlamasında yer verdikleri yürüyüş yolları, tenis kortları, buz pateni sahaları ve diğer spor imkanları tam da bunun için kurgulanmıştır.⁴ Toplumsal dönüşümde bu mekanların, bireyin bilgi ve görgüsüne katkısının dikkate alındığı ve toplumsal eğitimin bir parçası olarak sunulduğu açıktır.

2. OKUL BİNALARI VE SPOR SALONLARI

Diğer yandan yine dönemin her tür ve kademedeki okullarında spor salonları, konferans salonları ile birlikte ihmal edilmeyen tasarım öğeleridir. Memleketin her yerinde var olacak gençlik, bu okullarda kendisini her yönden yetiştirmeli, müfredatın kendisi kadar, bunun uygulandığı modern eğitim binalarının işlevsel ve akılcı mekanları, bu eğitime bizzat katkı sağlamalıdır.⁵ (Resim 6)

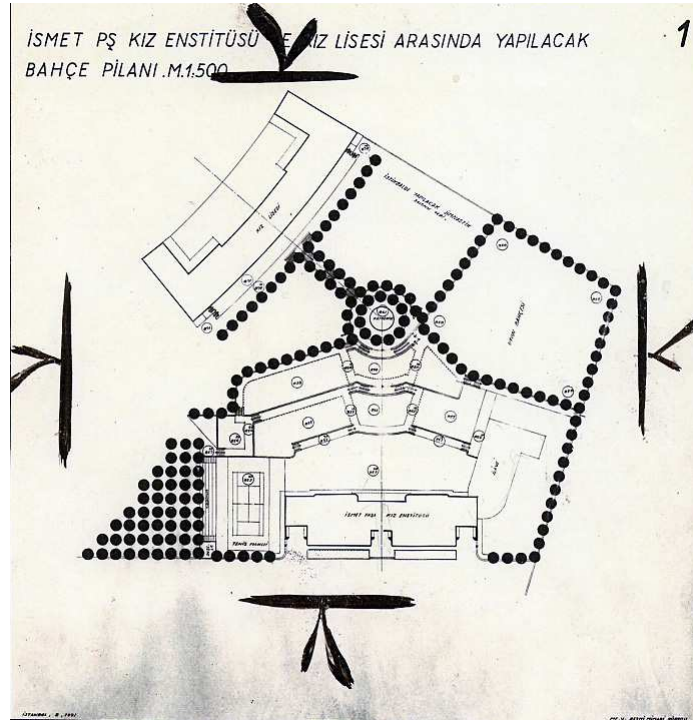
⁴Egli ve Jansen'in AOÇ planlaması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Leyla Alpagut (2010). "Atatürk Orman Çiftliği'nde Ernst Egli'nin İzleri: Planlama, Bira Fabrikası ve Geleneksel Bir Hamam", Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi S. 2, cilt 27, s.239-264.

⁵Leyla, Alpagut (2005). *Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara'daki Eğitim Yapıları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

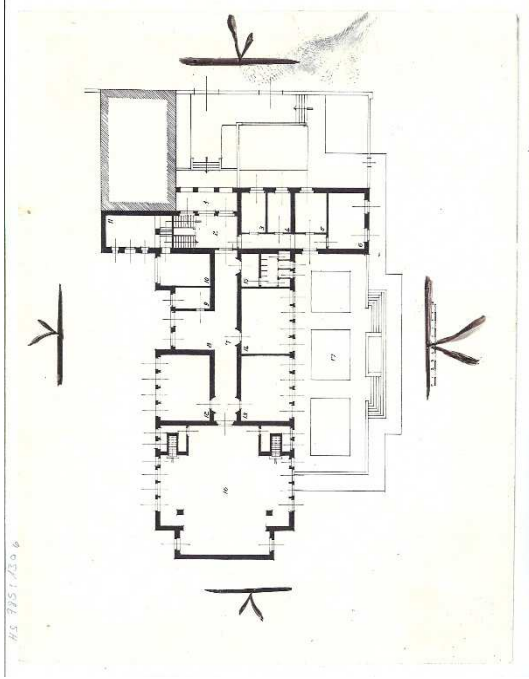
6. Spor yapan öğrenciler, (LaTurquieKemaliste 1934, 4)

1930-1936 yılları arasında Maarif Vekaleti Başmimarı olarak görev yapan İsviçreli Mimar Ernst Egli'nin okul tasarımlarındaki spor alanı vurgusu/kurgusu bu iddiaya örnek teşkil eder. İsmet Paşa Kız Enstitüsü ile Kız Lisesi arasında her iki okulun ortak kullanımı için hazırladığı bahçe tasarımında, Atatürk Bulvarı'nın hemen üzerine yerleştirilen İsmet Paşa Kız Enstitüsü kuzey ucuna birleşen, üstelik bulvara yakın konuma yerleştirilen tenis kortu dikkati çekmektedir. (Resim 7)

7. İsmet Paşa Kız Enstitüsü ile Kız Lisesi arasına yapılacak bahçe, Egli, 1929 (ETHZ)

Okulun kullanıcıları olan kız öğrenciler bu okulda yemek ve pasta yapımından, çocuk yetiştirmeye kadar bütün alanlarda donatılırken en yeni sporlarla da tanışacak ve öğreneceklerdir. Üstelik kızları kentin odağından uzaklaştırmak yerine bizzat kentin odağına koyan ve modernin vitrinini böylece tamamlayan bir anlayışın ürünü olacaktır. Bahçe tasarımının parçası olan tenis kortu gerçekleşmese de barındırdığı niyet bakımından dönemin eğilimini tanımlar niteliktedir. Yine aynı mimarın tasarımı olan Ticaret Lisesi binasının uzun kütesinin bir ucuna büyük bir spor salonu yerleştirilmiş, bu işlev Gazi Lisesi'nde bodrum katta çözümlenmiş, Kız Lisesi'nde bağımsız bir bina olarak düşünülmüştür. (Resim 8,9) 1933 yılında Atatürk'ün Rus yönetmen Sergei Yutkeviç'e hazırlattığı "Türkiye'nin Kalbi Ankara" belgeselinde Kız Lisesi'nin geniş verandasında spor yapan kız öğrencilere yer verilmiştir. İnşaat Usta Okulu (1931) yerleşkesinde ise yapıların kuşattığı ortadaki büyük bahçe spor sahalarına ayrılmıştır. (Resim 10, 11) Dört yıl boyunca disiplinli bir eğitimden geçerek Ankara'nın imarında göreve koşan donanımlı yapı ustası adaylarının ders dışı vakitlerinde eğlenceli ve yararlı spor aktiviteleri yapmaları oldukça önemsenmiştir.

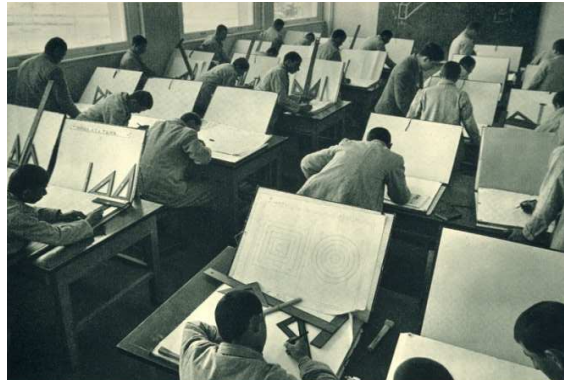

8. Ticaret Lisesi, Egli, 1928 (ETHZ)

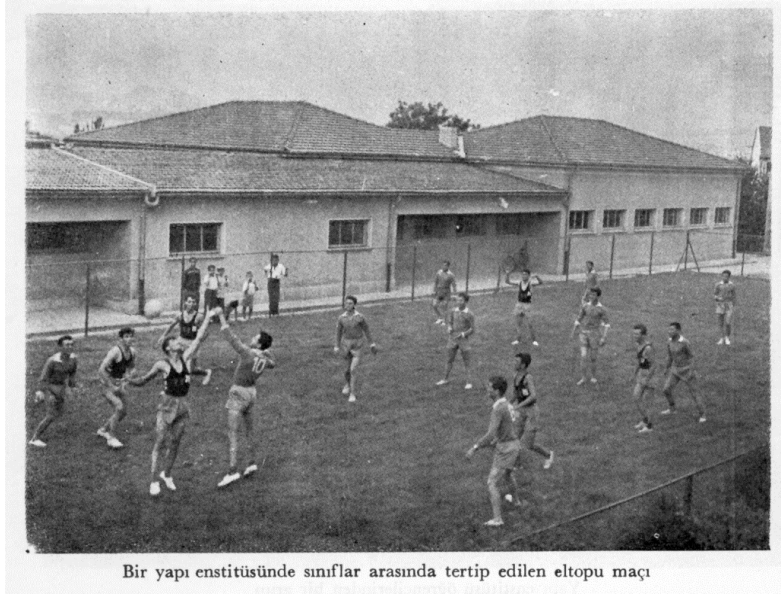

9. Ticaret Lisesi, Egli, 1928 (ETHZ)

İnşaat Usta Okulu'nun hemen yanbaşıında, Gazi Üniversitesi yerleşkesi sınırlarında yer alan Jimnastik Okulu ise başlıbaşına bu amaç için düşünölmüştür. Her alanda olduğu gibi bedensel eğitimin de okul disiplini içinde verilmesi önemsenmiştir. Plan ve cephe özellikleri, eğimli kırma çatısı ile yine Egli mimarlığının önemli örneklerinden olan Jimnastik okulu, büyük bir spor salonu ile iki yanına simetrik yerleştirilen ve küçük spor salonlarını barındıran kanatlardan oluşur. (Resim 12) Yalın bir anlayışla tasarlanan spor salonunun yüksekliğinden yararlanılarak altta soyunma odaları, üstte balkonlar bulunmaktadır. İşlevselci ve akılcı bir anlayışla tasarlanan yapıda koridor ve giriş holü alçak tutularak üstteki pencerelerden salonun bol ışık alması sağlanmıştır. Yapının arkasında ise dört oturma sırası olan bir tribün yer alır.

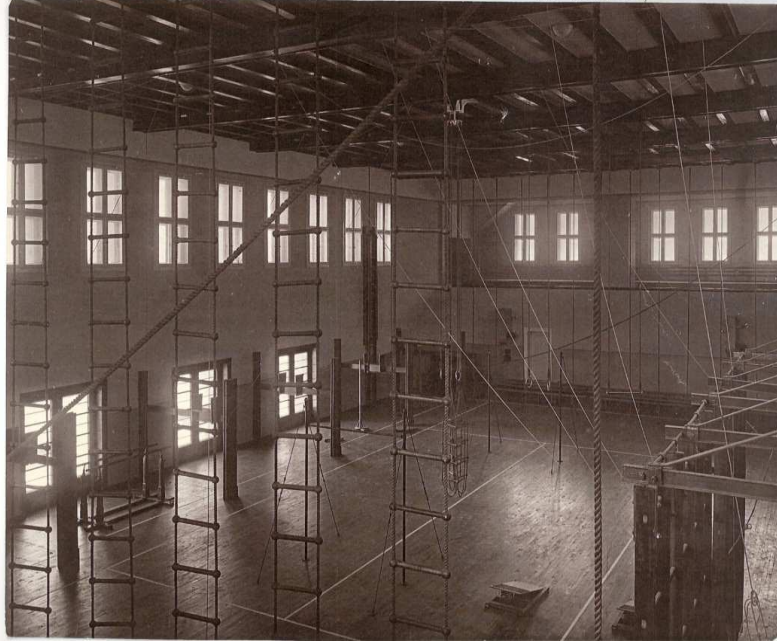

10. İnşaat Usta Okulu, 1931, Egli (Anonim 1934)

Bir yapı enstitüsünde sınıflar arasında tertip edilen eltopu maçı

11. İnşaat Usta Okulu, spor sahası

12. Jimnastik Okulu, Egli (ETHZ)

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin başlıca mimarlarından Alman Bruno Taut'un Ankara için tasarladığı ve gerçekleştirdiği Cebeci Ortaokulu ve Atatürk Lisesi binalarının spor salonları, ana yapıya bitişik ayrı bir kütlede çözümlenmiştir. Taut'un Egli'den farklı olarak, modern mimarlığın asimetri ilkesini uyguladığı her iki tasarımda da akılcı ve işlevselci anlayışla büyük mekan gerektiren spor salonu ve konferans salonu mekanları aynı zamanda asimetrik görsel etkiyi de güçlendirir. Atatürk Lisesi'nin oldukça geniş bahçesi ise farklı kademelere yerleştirilmiş futbol, basketbol, voleybol sahalarını içerir (Resim 13). İnşaat Usta Okulu'nda olduğu gibi Atatürk Lisesi gibi yatılı okullarda spor salonlarının daha fazla yer tuttuğu, öğrencilere artakalan zamanlarında yararlı aktiviteler yaptırma isteği gözden kaçmamaktadır.

Ankara'daki yüksek okullarda da aynı eğilim dikkati çeker. Mülkiye Mektebi binasının tamamlanmasından kısa süre sonra doğusuna yine Egli tasarımı olan spor salonu yapılmıştır. (Resim 14) Saçaklı bir geçiş ile ana yapıya bağlanan dikdörtgen biçimli spor salonunu sekiz betonarme çerçeve taşımaktadır. Doğusunda balkon, batısında ise geniş cam yüzeyler yer alır.

13. Atatürk Lisesi, Bruno Taut, 1937

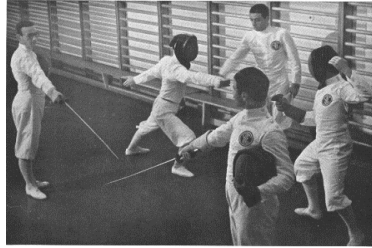

14. Mülkiye Mektebi Spor Salonu (La Turquie Kemaliste 1939,31)

La Turquie Kemaliste dergisinde Nüzhet Baba tarafından yayımlanan "Türkiye'de Okul Sporları" başlıklı yazı, içerdiği görseller kadar bu dönemde sporun hangi yan anlamlar taşıdığı konusunda fikir vermektedir (Baba, 1941: 32). Yazıda, beden eğitimi ve sporun ülkemizdeki "militaristik" özelliğinden sözedilmiş ancak bunun ayrıntısına girilmemiştir. Bu konuyu tartışmak için verdiği örnek ise ilginçtir. Konuyu, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde (1933) yapılan spor aktiviteleri üzerinden açıklamaya çalışır. Enstitünün içinde futbol, basketbol, voleybol, tenis için sahalar bulunduğunu, okulun bu yönü ile mükemmel bir örnek olduğunu belirtir. (Resim 15, 16) Yeni Türkiye'nin eğitimcileri, beden eğitimi ve spor konusuna militarist bir tonda yaklaşmaktadır. Askeri alanda ülkenin yeterliliği belirtilmekle birlikte bu konuda okul dışında da eğitim verilmesinin gerekliliği savunulmaktadır. Aynı yazıda, az sayıda okulda zorunlu beden eğitimi ve jimnastik egzersizlerine yer verildiği ancak, yüksek öğretim veren kurumların rekreasyonel fiziksel aktiviteleri önemseyemediğine dikkat çekilmektedir. Bu okullardan biri olan Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde futbol, voleybol, tenis, binicilik, boks, yüzme gibi sporların yapıldığı, ancak futbolun bunlar arasında en popüler spor olduğu anlatılmaktadır. Yüksek Ziraat Enstitüsü yerleşkesinde verilen alan eğitimi dışında, gençlerin her alanda nasıl donanımlı yetiştikleri konusunun spor üzerinden vurgulanması dikkat çekicidir. Sağlıklı ve güçlü bir nesil, kafaca eğitimcinin yanında gerektiğinde her türlü savunmaya hazırlayan sporları da en iyi şekilde öğrenmektedirler.

15. Yüksek Ziraat Enstitüsü, 1933

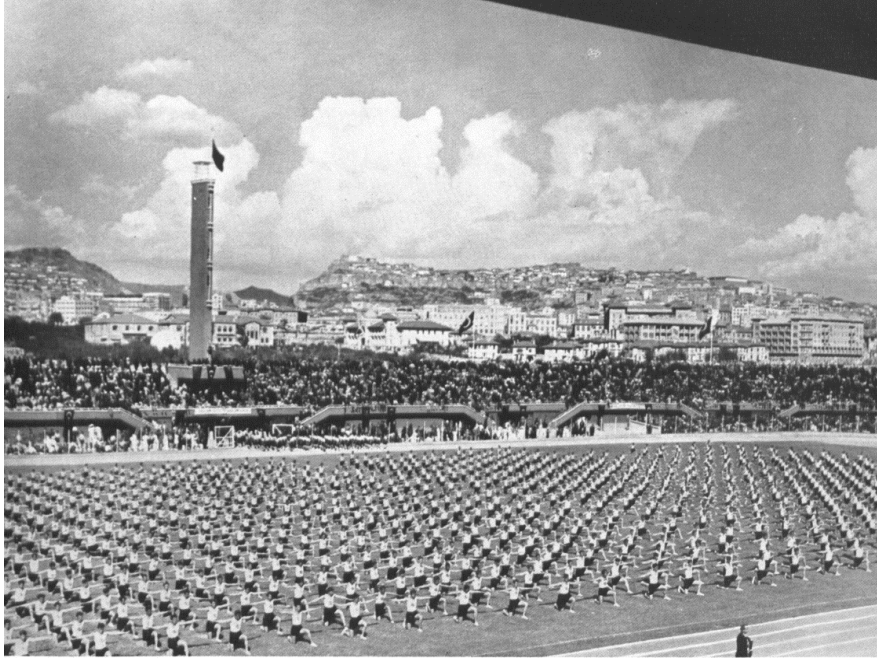
16. Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde spor yapan öğrenciler (La Turquie Kemaliste 1941, 41)

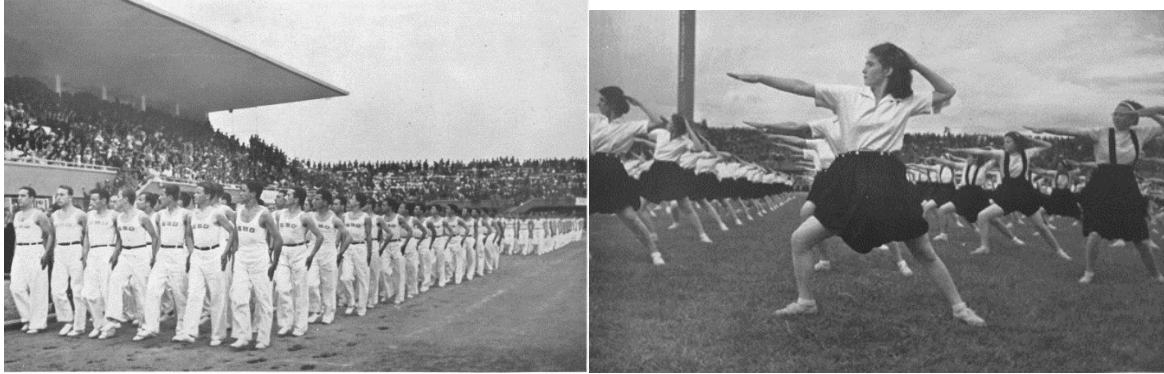
3. MİLLİ STAD (ANKARA 19 MAYIS SPOR KOMPLEKSİ)⁶

İtalyan mimar Paolo Vietti Violi'nin Ankara için tasarladığı stadyum (1934-36) başlangıçta, pek çok milli bayramın kutlandığı bir sahne kimliği taşımaktadır. (Resim 17) "Türkiye'nin Kalbi Ankara" belgeselinde ve dönemin gazete ve dergilerinde sıklıkla göze çarptığı gibi, erkek ve kız öğrencilerin kendi isimlerine ithaf edilen 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nda geçit yaparak, ardından jimnastik gösterilerini gerçekleştirdikleri yerdir (Bozdoğan, 2002: 91). (Resim 18) Vietti Violi 1936'da La Turquie Kemaliste dergisinde yayımladığı projesine ilişkin yazısında, tıpkı Nüzhet Baba'nın "College Sports in Turkey" adlı yazısında kaleme aldığı gibi, spor etkinliklerinin yine militarist anlamlarından sözedilmiştir. Vietti Violi'ye göre stadyum, resmi ve askeri geçitler için geniş bir yol oluşturmayı zorunlu kılan olağanüstü ve sıradışı bir programdır (Vietti Violi, 1936: 11-13).

⁶ Yapıldığı dönemde "Milli Stad" olarak adlandırılan komplekste metin içinde yaygın tanınırlığı nedeni ile 19 Mayıs Spor Kompleksi olarak sözedilmiştir.

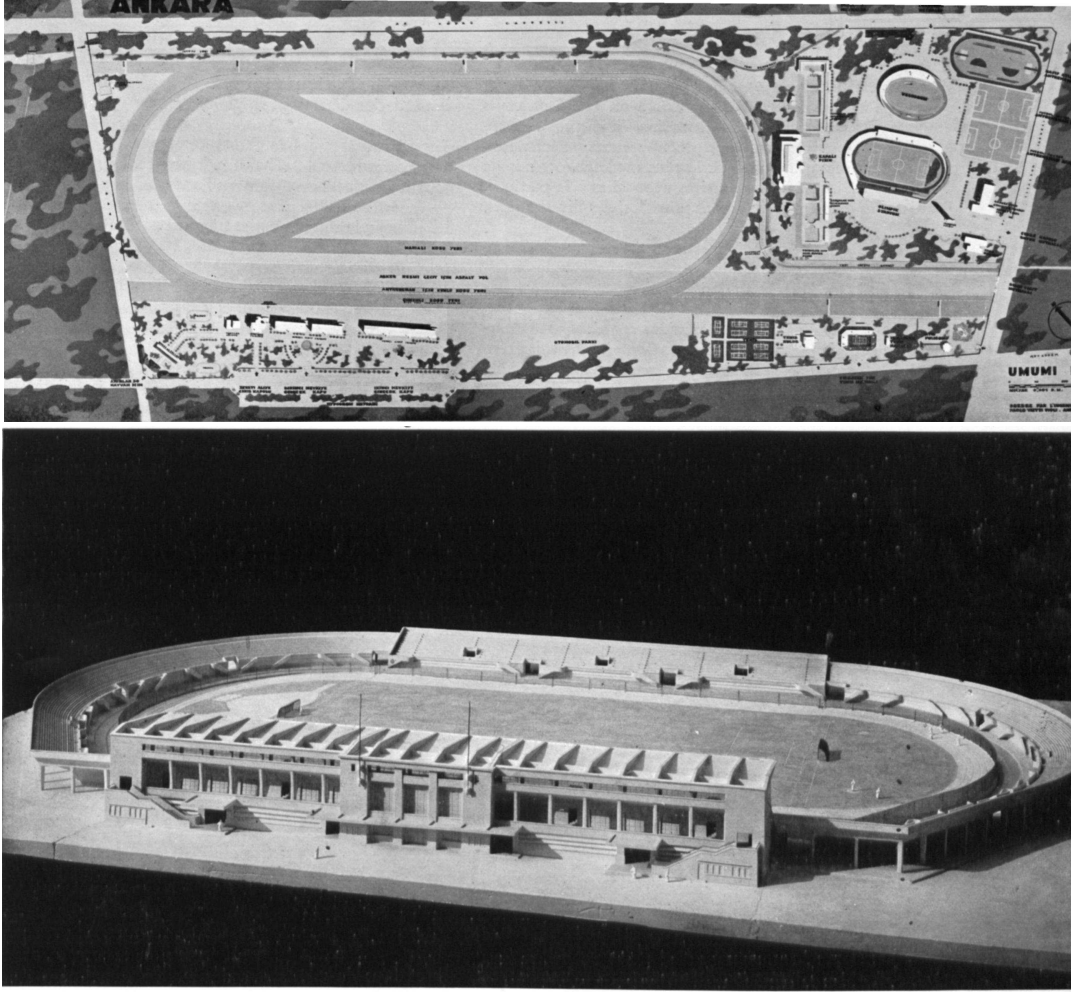
17. Ankara 19 Mayıs Stadyumu, 1933, Polo Vietti Violi (La Turquie Kemaliste 1939,30)

18. 19 Mayıs Stadyumu'nda Gençlik Ve Spor Bayramı Geçidi 20. Gençlik ve Spor Bayramı Gösterileri (La Turquie Kemaliste 1939,30)

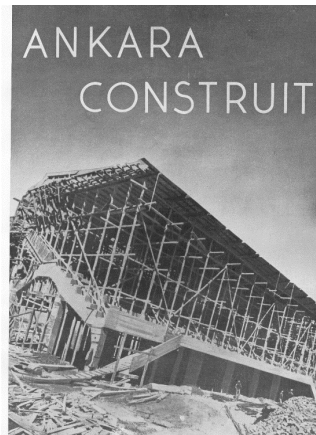
Vietti Violi ile ilk kez 1932 yılında Ankara'daki Sergi Evi proje yarışması için bağlantı kurulmuş, daha sonra 1933-1955 yılları arasında spor yapılarının tasarımı için Türkiye'de bulunmuştur.⁷ Spor kompleksleri Batı ülkelerinde olduğu gibi, genç Cumhuriyet'in yapı programında önemli bir yere sahiptir. 1933 yılında Avrupa ve Türkiye gazeteleri, spor kompleksi yarışmasında Vietti Violi'nin tasarımının seçildiğini duyurmuş, 1933'de Mimar Dergisinin "duyumlar" bölümünde, Ankara'da spor tesisleri tasarımı için uluslararası bir yarışma düzenlendiği, iki katılımcıdan birinin Macar grubu, diğ erinin İtalyan Mimar Paolo Vietti-Violi olduğu belirtilmiştir (Anonim, 1933: 162).

⁷ Yarışmaya katılan 62 aday arasında iki proje finale kaldı. Birincisi İtalyan mimar Paolo Vietti Violi'ye aitti. Tasarımın 400.000 lira civarındaki tahmini maliyeti çok yüksek bulununca, diğ er proje olan Şevki Balmumcu'nun projesi seçildi. Sibel Bozdoğan (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası*, çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, s.155.

19. Ankara 19 Mayıs Spor Kompleksi, 1933, Paolo Vietti Violi (La Turquie Kemaliste 1936)

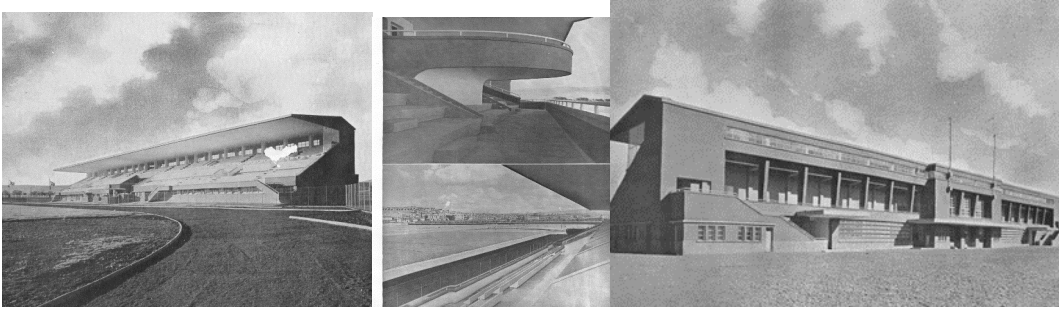
Vietti Violi'nin öngördüğü programda, atletik sporlar stadı, askeri törenler ve at yarışları için hipodrom, bir bisiklet stadı, ragbi, basketbol gibi ortak sporlar için alanlar, tenis kortları, jimnastik salonu, biri 60m. Diğeri 30m. uzunlukta iki ayrı yüzme havuzu, vestiyerler, sporcular için binalar, sıhhi yardım bölümü, spor kulüpleri, bir işaret kulesi, atış poligonu, killi sahanın iyileştirilmesi ve drenajı, pergolalar ve ağaçlıklar bulunmaktadır (Aslanoğlu, 2001: 230). (Resim 19,20,21)

20. 19 Mayıs Stadyumu İnşaatı (La Turquie Kemaliste 1935,7)

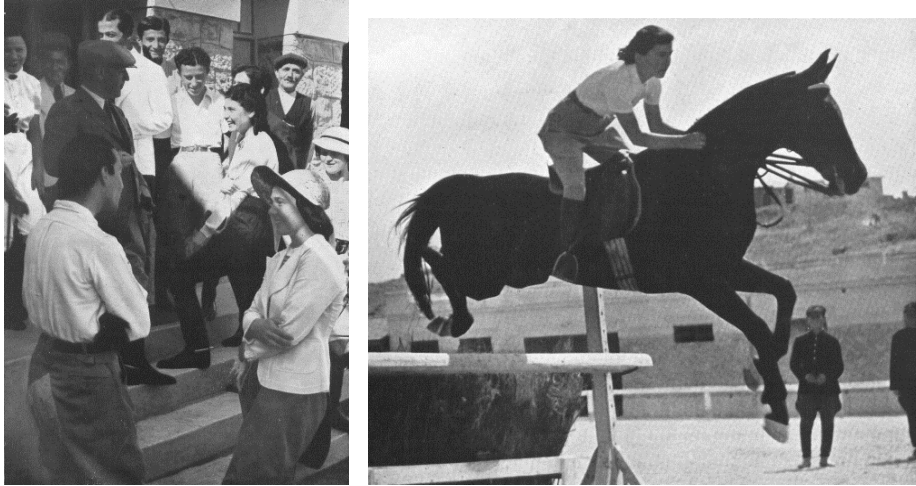
Balkan Olimpiyatları için 25.000 izleyici kapasiteli stadyum, spor kompleksinin en önemli yapılarından biridir. Stadyum, askeri geçitlerin izlenmesi için devlet büyükleri ve seçkin misafirlerin kullanacağı 3.000 kişilik kapalı tribün ve stadı çevreleyen açık tribünden oluşmaktadır. At yarışları için de bütün gerekli mekanları içeren bir hipodrom mevcuttur. Ayrıca, idare ve hizmet bölümlerini, çeşitli atletik çalışma alanlarını, tenis kortlarını, spor kulüplerini, iki yüzme havuzunu, jimnastik için kapalı bir salonu, kapalı yürüyüş yollarına sahip bahçeleri ve ahırları içeren kompleks Ankara'nın kuzeybatı kesiminde 120

hektarlık arazide kurulacaktır. Mimarın planladığı yeşil alanları oluşturmak için bataklık toprakları iyileştirme konusunda sorunlar yaşanmış, bütün bu sorunlar, Vietti-Violi ve Milan stüdyosunda yıllarca çalışmış olan ortağı Landis Kovacs tarafından dahiyane biçimde çözülmüş, 19 Mayıs Stadyumu, Kasım 1936'da tamamlanmıştır. Vietti-Violi, 1937 yılında yayımlanan "il Centro Sportivodi Ankara L'Ippodromo di Maia Merano" adlı kitabının ilk bölümü, stadyumun çizim ve fotoğrafları ile yapım sürecinin ayrıntılı bir dökümüne yer vermişti (Aslanoğlu, 1994: 158).

21. 19 Mayıs Stadyumu, La Turquie Kemaliste,1935, 10.

30 m. yükseklikte bir maraton kulesi, altta halk ve atletler için gerekli servisler (doktor odaları, bar, restoran vs.) stadyum ile beraber tasarlanmıştır. "Milli Ay" ile işlenmiş Cumhurbaşkanlığı locasının da bulunduğu 100m. uzunluktaki birinci mevki tribünü uzun bir betonarme çıkma korumaktadır. Stadyumun tümünün kapanması için iki ve üçüncü sınıf tribünlerinin de inşası düşünülmüş ancak ilk etapta yalnız birinci sınıf tribünüyle pistler ele alınmıştır (Aslanoğlu, 2001:230). Spor kompleksi içerdiği bütün bileşenleri ile akılcı ve işlevselci bir anlayışın ürünüdür.

22. 19 Mayıs Stadyumu'nda binicilik (La TurquieKemaliste 1939-40, 32-40)

4. SONUÇ

Askeri törenlerde ve milli bayramlarda ulusal hisleri güçlendiren gösterilere sahne olan bu mekanlar, Atatürk'ün konuğu olarak davet edilen yabancı devlet adamlarına ülkenin askeri, toplumsal vb. her alandaki gelişimini izleme olanağı sağlayan gösteri mekanlarıdır aynı zamanda. Sadece yabancılar değil her bireyin parçası olmaktan gurur duyduğu, ulusunun gelişimini izlediği bir gösteri alanı olarak da önemlidir. Döneme ait fotoğraflarda modernleşen ve toplumsal yaşama katılan kadının görsel imajları arasında bu spor komplekslerinde varoluşları da dikkati çekicidir. Kadın kentin modern vitrinini oluşturan imajı ile kamusal mekanlarda yer almaya başlamıştır. (Resim 22) En yeni sporları yapmanın yanısıra izleyici olarak da temsil gücü yüksek bir toplumsal varlıktır. Bulduğu mekanlar modernleşme adımlarının yönünü ve niteliğini göstermekte, model olmaktadır.

Erken Cumhuriyet Dönemi modernite projesi, çok boyutlu ve katmanlı içeriği ile kentsel mekanı dönüştürürken yeni yaşama alışkanlıklarını kentin bütününe yayan ve deneyime sokan adımlar atmıştır. Alman kent plancısı Hermann Jansen'in Ankara için düşlediği "bahçe şehir" kavramı, öncesinde Lörcher'in Ankara planında (1924), meydanlar, yeşil alanlar, spor ve rekreasyon alanlarına yer veriş, Atatürk Orman

Çiftliği yerleşkesinde bizzat bu alanların inşası, ulusun inşası ile eş zamanlı ve eş anlamlı görülmüş olmalıdır. Kent merkezinde gençliğe yapılan vurgu "Gençlik Parkı" ile özdeşleşir. 1920'lerin başından itibaren halka ortak kullanım alanları sunmak ve bu görgüyü kazandırmak programlı bir yaklaşımın ürünüdür. Sağlıklı toplum, kentsel ölçekten barınma kültürüne kadar uzanan bir anlayış ile sağlanır. Atatürk Orman Çiftliği'nin planlamasından yapılarının işlevi, konumu ve mimari özelliklerinin temsil ettiği modernlik kadar, kullanıcılarını yeni tanıştırdığı spor olanakları ile genç Cumhuriyet'in kültür politikalarının bir parçası olmaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde öncelikli olarak ele alınan eğitim konusu sadece farklı tür ve kademelerdeki okullar ile sınırlı kalmamakta yaparak yaşayarak her türlü bilgi ve becerinin kazandırılması isteği, bu mekanlara yayılmaktadır. Okulların hassasiyetle ele alınan ve çağdaş ilkelerle çözümlenen spor olanakları, eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştür. Diğer yandan 19 Mayıs Stadyumu gibi spor kompleksleri sadece kullanım olanakları ile değil, proje yarışması sonucu elde edilen nitelikli ve çağdaş mimari karakterleri ile kentsel kimliğe olumlu katkılar sağlamakta Erken Cumhuriyet Dönemi'nin "ulus" kavramına vurgu yapan önemli kent odakları haline gelmektedir. Kent belleğinin vazgeçilmez öğelerinden olan ve "Milli Stad" adı ile açılan 19 Mayıs Stadyumu, taşıdığı tüm değerleri ile gelecek zamanlara ulaştırılmalıdır.

Bu dönemin çağdaşlık hedefleri kadar önemsenen "milli" olma isteği ve tarifi mimarlık ve diğer sanat alanları üzerinden açıkça okunabilir. Bu durum sadece Türk mimarlar tarafından değil 1926-1940 yılları arasında ülkemize gelen yabancı mimar ve kent plancılarının da sıklıkla vurguladığı bir konudur. "Yer"e uygunluk, kültüre, tarihe vb. pek çok alana ait bir kavram olarak önemsenmiştir. "Ulus Meydanı", "Milli Mimari", gibi adlandırmalar kadar, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu oluşumları da bu anlayışın bir parçasıdır. "Milli" mücadele yıllarının ardından inşa edilen ulus, sadece toplumsal bir kavram değil, mekansal, siyasal ve kültürel anlamları olan derinliktedir. Bunların kentsel ifadeleri ise, kentin sahnesini oluşturan mimarlık ürünleridir. Bu yapılardan "Milli Stad" mimarlık tarihi okumaları kadar eğitim tarihi, kültür tarihi vb. pek çok okuma alanına derin malzemeler sunan öneme sahiptir.

Kısaltmalar

ETHZ: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich Arşivi
TTA: Tütün Tekel İşletmeleri

KAYNAKÇA

- ALPAGUT, Leyla (2005). *Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara'daki Eğitim Yapıları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALPAGUT, Leyla (2010). "Atatürk Orman Çiftliği'nde Ernst Egli'nin İzleri: Planlama, Bira Fabrikası ve Geleneksel Bir Hamam", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, S. 2, cilt 27, s.239-264.
- ANONİM (1933). "Duyumlar", *Mimar*, S. 4, s. 162.
- ASLANOĞLU, İnci (1995). "The İtalian Contribution 19th To 20th Century Turkish Architecture", *Instituto Italiano di Cultura*, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 27-28 Kasım.
- ASLANOĞLU, İnci (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, 1923-1938*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- BABA, Nüzhet (1941). "College Sports in Turkey", *La Turquie Kemaliste*, S. 41, s.32-36.
- BOZDOĞAN, Sibel (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası*, çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- CANGIR, Atilla, ed. (2007). *Cumhuriyet'in Başkenti*, Ankara: Ankara Üniversitesi Kültür ve Sanat Yayınları.
- LAMBERT, J.H. (1936). "Kemalist Ankara", Çev. Necmeddin Tuncel, *Nafta İşleri Mecmuası*, S.7, s. 85.
- VIETTI VIOLI, Paolo (1936). "Les Installations Sportives D'Ankara", *La Turquie Kemaliste*, S. 13, s.11-13.
- VIETTI VIOLI, Paolo (1937). *Il Centro Sportivo di Ankara, L'Ippodromo di Maia Merano*, Milano.